

V. H. 1936

Fig. 1. Øster-Assels. Ydre, set fra Sydøst.

ØSTER-ASSELS KIRKE

MORSØ SØNDER-HERRED

Kirken har efter Traditionen været viet til *Vor Frue*!. 23. Juni 1721 blev Kirketienden, med Reservation af Jus vocandi, tilskødet Konferensraad Klingenberg², og Kirken var senere paa private Hænder, indtil den overgik til Selveje 26. Juni 1908.

Kirken ligger nordligt i Landsbyen og Sognet. Kirkegaarden har paa Syd-, Vest- og Nordsiden Diger af Kamp og Laage med murede Piller i Vest og Syd; mod Øst er der Dige af kløvet Kamp med Indkørsel og Laage. 1654 omtales et †*Porthus*, 1686 blev det nedbrudt og en anden Port og Stette (s: Indgang) indrettet af det gamle Tømmer. 1697 blev Kirkeporten tømret af ny, og 1712 fik Tømmermand Alf Møller Betaling for at »ophugge« Porten paa østre Side af Kirkegaarden samt østre og søndre Stette (Rgsk.).

Bygningen bestaar af Apsis, Kor og Skib fra romansk Tid og sengotisk Taarn. Tidligere havde den †Sakristi og †Vaabenhus. Orienteringen afviger kraftigt til Syd.

Den romanske *Granitkvaderkirke*, Apsis, Kor og Skib, har Sokkel, Apsiden

med Rundstav over Rille (S. 784 Fig. 34), Kor og Skib med ret stejl og indtil 13 cm bred Skraakant. En enkelt Sokkelsten paa Skibets Nordside har Rille under Skraakanten. Apsiden har desuden en profileret Gesims (S. 784 Fig. 21). Kun Karmene i Østvinduet er gamle. Ved Apsidens Ombygning 1883 »blev de manglende Granitsten ved dens Vindue og Gesims anbragt« (Uldall).

Af oprindelige Vinduer er iøvrigt kun Korets Nordvindue bevaret, med Monolitoverligger og -saalbænk, 103 × 60 cm i ydre Murflugt; Overliggeren er trapezformet, Indersmigene stærkt udvidet. Ved Skibets Nordøsthjørne staar desuden et Brudstykke af en Overligger, og en halv Overligger er indsat i Skibets Nordvesthjørne. Skibet, der er to Kvaderskifter højere end Koret, maaler 4,65 m over Sökkelen. Skibets Syddør staar som indvendig Blænding, dækket af en flad Granitplade; udvendig er den delvis forsvundet ved en Omsætning af Muren, der giver sig til Kende ved et Spring i Kvadrene et Stykke Øst for Dørens Plads. Norddøren kendetegnes nu kun ved et 112 cm bredt Brud i Sökkelen.

I det *Indre* har hverken Apsidens Halvkuppelhvælv eller Apsisbuen synlige Detailler. Triumfbuen staar med hulkantet Sokkel (S. 784 Fig. 33) og forskelligt profilerede Kragsten (S. 784 Fig. 19—20). Sökkelen er kun 86 cm lang mod Syd og 91 mod Nord, skønt selve Korbuen er 97 cm bred. Kragstensprofilerne er omkringløbende, den nordre kun med nederste Profilled. De fleste Kvadre i Korbuen er ophuggede, Kragbaandsprofilerne noget afrettede, og Buen er sikkert delvis omsat.

Ændringer og Tilføjelser. Henimod Middelalderens Slutning har Kirken faaet *Taarn*, kvadersat forneden over Syld af ret smaa Sten, 13 Kvaderskifter i Nord, 7 i Vest og Syd; Sökkelen fra Skibets Vestmur er dels brugt under Sydsiden, dels stukket ind i Nordmuren; iøvrigt er Taarnet af Munkesten. Taarnrummet, nu Vaabenhus, aabner sig mod Skibet med en Rundbue; det dækkes af en flad, ottedelt Hvælving med Halvstens Ribber. I Syd og Vest hviler den paa Skjoldbuer; disse er forneden plumpt afskaarne, i Sydvesthjørnet afsluttet med en lille, affaset Konsol, sikkert en romansk Kvader. Et Syd-vindue, der synes at have været fladbuet, er nu noget omdannet, vistnok samtidig med Gennembrydningen af en moderne, rundbuet, kvadersat Portal. Til Mellemstokværket er der Adgang ad en Fritrappel paa Nordsiden gennem en fladbuet, falset Dør. 1662 repareredes Svalen »over den yderste Trappe« op til Taarnet (Rgsk.). Fra Mellemstokværket fører en forhugget, fladbuet Dør ind til Skibets Loft. I Klokkestokværket er der til hvert Verdenshjørne et rundbuet, falset Glamlul, alle moderne afrettede. Taarnet, der endnu 1865 stod med Pyramidetag (Uldall), har nu nye Gavle af smaa Sten, den søndre med Blændinger og en rundbuet Glug, den nordre med udvendig falset Glug. Hele Taarnets Syd- og Østside er udvendig skalmuret med smaa Sten³.

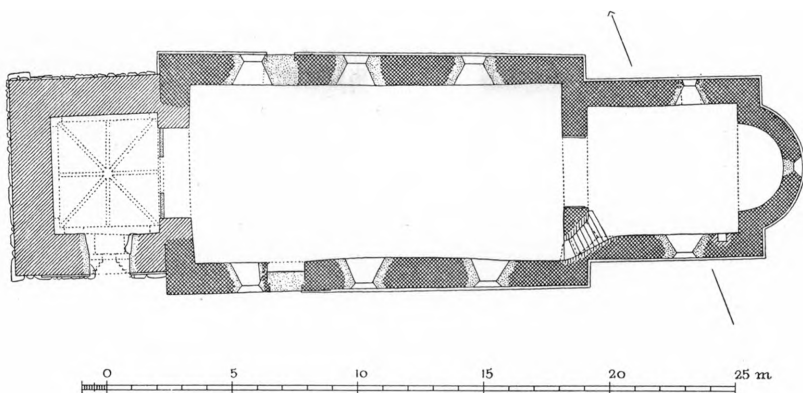

Fig. 2. Ø.-Assels. Plan. 1:300. Maalt af C. G. Schultz 1940.

†*Sakristi*. Ved Korets Nordside har der ligget et formodentlig sengotisk Sakristi, senere benyttet som Kapel. I Regnskaberne omtales det tidligst 1640, da der købtes Savdeller til Loftet, hvorpaa Kirkens Korn skulde opbevares; 1693 tækkedes »Kapellet« paa vestre Side med Fjæl, og 24. April 1709 akkorderede Murmester Tord Kielsen om at nedbryde Kapellet⁴, baade Mur, Bly og Tømmer. Døren til Koret var, hvor den nye Præstedør sidder, under det romanske Vindue, idet Uldall 1882 noterer, at der her var Spor af en Døraabning.

†*Vaabenhus* foran Syddøren opførtes straks efter Sakristiets Nedrivning, idet Tord Kielsen ifølge den ovennævnte Akkord forpligtede sig til at opmure og tække et Vaabenhus; 1711 fik Tømmermanden Søren Kielsen Betaling for at hugge Vaabenhuset og tække det med Fjæle, Murmesteren betales for sit »fuldfærdigede« Arbejde (Rgsk.). Endnu 1882 fandtes Grundsten (Uldall).

Gennem Triumfmuren er brudt en Opgang til Prædikestolen, sikkert jævna ldrende med denne.

1667 opmurede Jens Murmester af Ørding den østre Ende af Kirken, til hvilken Reparation der indkøbtes 300 Mursten (Rgsk.). Apsiden er omsat 1883 (Arkitekt F. Uldall), og i moderne Tid er Skibets Gavl skalmuret med smaa Sten og Korgavlen med kvaderridset Cement. Over Apsistagets Spids er nu indsat en fremspringende, kvaderhugget Sten, i hvis Underside man ser en aftrappet Fordybning. Skibets Vinduer er fornyede i ny-romansk Stil med Granitkarme, og som nævnt er baade Præstedøren i Korets Nordside og Taarn døren moderne.

Kirken staar nu med rensede, cementfugede Kvadre. En Stribe under Skibets Sugfjæl samt Taarnets Mursten er hvidkalket. Tagværkerne er alle nye, af Fyr. Apsis, Kor og Taarn er blytækte, Skibet teglhængt. I det Indre er Apsiden graamalet, de øvrige Vægge, der i Skibet hælder stærkt udad foroven, er tykt overpudsede og hvidtede. Kor og Skib har Bjælkelofter.

H. M. 1936

Fig. 3. Ø.-Assels. Font. (S. 904).

INVENTAR

Alterbord, romansk, af Granitkvadre og Kamp, fritstaaende, Forsiden flugter med Apsisbuen. Den skraakantprofilerede Plade, 140×80 cm, er tynd og uregelret med tom, nu utilgængelig *Helgengrav* (Uldall).

† *Alter klæder*. 1) anskaffet 1639, af 12 Al. fin Pralsagt (en Slags blomstret Tøj, halvt Uld, halvt Silke), 2) nævnt 1699, af rød, risset Skillert med rødt Baj under (Rgsk.).

Altartavle, Maleri af Troels Trier, den fortabte Søns Hjemkomst, i samtidig Ramme; erstattede 1924 den tidligere *Altartavle*, som er et Renaissancearbejde fra o. 1610 (sml. V.-Assels). Storfeltet flankeres af Søjler med Kasetteværks-Prydbælter og korintiske Kapitæler. Baade Storvingerne, der har Ørnehov-

der, og Topornamentet er kartouchefligede og omfatter rektangulære Felter. Egetræet staar rensset, med bronzerede Kanter og Indskrifter. I Storfeltet er indsat et Maleri, den opstandne Frelser, sign.: Milton Jensen 1888. Tavlen, hvis Fodstykke er fornyet, hænger nu paa Skibets Sydvæg.

Altersølv. *Kalk* fra o. 1650 (sml. Hvidbjærg, S. 850), nu 20,3 cm høj. Lav, bred, sekstunget Fod med fliget Fodplade og profileret Standkant. Den flade Knop paa den korte, runde Hals har otte Rudebosses, der ligesom de spidse Flige er krydsskraverede; Stempel: sammenskrævet C R i Bomærkeskjold (Olrik 503). Nyt Bæger. Glat *Disk* med Stempel for H. Etzerodt. *Sygekalk* fra nyere Tid, stemplet: Noe.

† *Kalkklæde*, rød Taftes Haanddug, virket med Guldtraad om Siderne, til at bruges over Kalk og Disk, foræret 1693 af Sr Christen Nielsen Røerbæch (Rgsk.).

† *Messehagel*, nævnt 1699, af blommet Atlask med Kors af Sølvbrodering og Sølvkniplinger omkring og rød Carton (Kallun) under (Rgsk.).

Alterstager fra Tiden o. 1600, 34 cm høje; klokkeagtigt profileret Fod og herover svært, kugleformet Led og et enkelt Balusterled adskilt ved en flad Ringskive.

Font (Fig. 3), romansk, af Granit, fra samme Værksted som Blistrup

(S. 876) m. fl.⁵. Kummen, 71 cm i Tvm., har øverst en Bladranke og derunder en Frise af smaa, falsede Rundbuer.

Afløbshul midt i Bunden. Fodens fire svagt skraanende Sider er glatte, Overhjørnerne rundede.

Fad (Fig. 4), Tvm. 55,3 cm, af Nürnbergerarbejde, fra o. 1575. I Bunden den tyske Rigsørn med det habsburgske Vaaben, omgivet af Minuskelring:

»Got sei mit uns«. Paa Randen Hjorte og Hunde.

Kande, nyere, af Tin.

Korbuekrucifikser. 1) Bevaret er kun den stærkt beskadigede *Kristusfigur fra o. 1500, nu 156 cm høj. Hovedet, har turbanformet Krone med Huller til Torne. Øjnene er lukkede. Haar og Skæg dannes med bølgende Indsnit. Snævert Lændeklæde; Næsen er bortslaaet, Underlivet beskadiget ved Økse-hug. Fødder og Arme mangler. Nu paa Dueholm.

2) O. 1525, med Sidefigurer. Kristusfiguren, o. 175 cm høj, paa nyt Kors, har stor Tornekrone, lange, flettede Lokker og lukkede Øjne. Brystet er kraftigt hvælvet, Lændeklædet knyttet i Knude ved højre Hofte, næsten vandret foldet med Flagreflig ved venstre Hofte. Sidefigurene, som begge staar paa kapitælformede Fodstykker, har knækkede Foldekast, udtryksfulde Ansigter og unaturligt smaa Arme. Brun Træmaling dækker over ældre Farver. Gruppen, som endnu 1882 var anbragt paa Triumfvæggen (Uldall), blev senere lagt paa Loftet, men er nu opsat paa Skibets Nordvæg, hvor den staar paa et moderne Fodstykke med et Indskriftfelt.

Prædikestol fra o. 1610, ifølge Indskrift paa de nye Hængeornamenter fornyet 1884. Stolen er af Karnaptype med Fremspring paa tre Fag. Skønt Istandsættelsen har været meget gennemgribende, synes Snitværket dog overvejende at være det gamle. Storfelternes Arkadebuer er af Aalborgtype med skællagte Skiver og Baandslyng, Søjlerne har joniske Kapitæler, Postamentfremspringene Løvemasker. Egetræet staar rensat. Opgang gennem Triumfmuren. Ny Himmel.

Stolestader, *Pengeblok* og *Pulpitur* er nye.

Præstestol, skabsformet, i Korets Nordvesthjørne (svarende til Vester-Assels, S. 913), givet af »Madamme Maren Vognsdatter, sal. Hr. Graversis« 1708 (Rgsk.).

**Orgel* fra o. 1775, i Skabsform. Skabet har indadvunget Underdel og buet

E. Horskjær 1939

Fig. 4. Ø.-Assels. Daabsfad (S. 905).

E. Göpel, Aalborg 1912

Fig. 5. Ø.-Assels. †Klokke (S. 906).

Gesims. Inderpartiets Midtstykke er formet som en Pyramide med Vinger af gennembrudt Snitværk, Blomsterkurve, ved hvis Underside Hængebaand med Musikinstrumenter og Kranse. Til hver Side to Grupper af smaa Piber, fra hvis barokke Gesims der hænger Louis-Seize-Guirlander, medens der over Fodprofilerne er sammenslyngede Tulipaner, alt i gennembrudt Arbejde. Ny Staffering, Skabet er aadret, Snitværket broget stafferet. I en Nodebog er bevaret den ældste Stafferings Noder »Mariagers March«, »Boure«. Nederst »Werte«. Nu paa Dueholm.

Klokke, omstøbt 1912 i de Smithske Klokkestøberier, Aalborg. Den tidligere †Klokke (Fig. 5) var sengotisk, uden Indskrift. Tvm. 77 cm (Uldall 131).

GRAVMINDER

**Vægtavle*. »Denne Begravelse hører Her Grawers Christensen oc hans høitelskte Hustru Mette Budtz sampt deris Arwinger till. See den ny-giorte Kierckebog Fol. 1 b. A° 1690«. Ølandsk Kalksten, 38 × 55 cm, marmoreret, med malet Kursivindskrift. Var tidligere opsat over en aaben, muret Begravelse i Taarnrummet. Nu paa Dueholm (sml. †Gravsten Nr. 2).

†*Epitaf*. O. 1696. Mette Budtz, død 1. Dec. 1696. »En noget større Tavle strax nedenunder« Vægtavlen⁶.

Gravsten. 1) O. 1718. Præsten Matthies Jacobsøn Brunow, født i Scheve (Skæve) Præstegaard i Wensyssel 27. Juni 1600. Kom i Ægteskab med dydædle Demoisell Anna Cathrine Schow 9. Juli 1710. Tre Børn, det ene nedsat hos Faderen. Død 18. Febr. 1718. Ølandsk Kalksten, 131 × 86 cm, med Versaler og sirlig Fraktur i ovalt Skriftfelt omgivet af Palmegrene, der ligesom Englehovederne i Stenens Hjørner er næsten bortsprængte. Paa Kirkegaarden, ved Korets Sydmur.

2) O. 1720, med næsten helt udslidt Indskrift i Bladkransramme. Ølandsk Kalksten, 192 × 110 cm. I Hjørnerne er der Dyder, omgivet af Volutbøjlerammer og mellem de to øverste et Krucifiks⁷. Af samme Stenhugger som Nr. 1. Paa Kirkegaarden ved Korets Sydmur.

3) O. 1780. Sognepræsten Knud Lund. Født i Aalborg 19. Dec. 1720, Student 1738, Examen Philosophicum 1739 og Attestats 1743, kaldet til Kapellan 9. Maj 1755, beskikket til Successor 5. Sept. samme Aar. Givet til fattige Enker i begge Sogne 300 Sldlr. og til to Skoleholdere 200 Sldlr. Død ugift <13. Dec.> 17<93>. »Foruden i Herrens Viingaard at plante var hans daglig Fornøjelse at gjøre det samme i sin iboende Præstegaard, hvorom 3 Haver af ham selv anlagte og Kirkegaarden vil mange Aar bære Vidne«. Norsk Marmor, 158 × 95 cm, kantprofileret. Kursivskriften flankeres af Peter og Paulus i Hjørnerne Cirkler med Evangelisterne. Foroven Timeglas, forneden Kranie. Paa Kirkegaarden, ved Korets Sydmur.

4) O. 1843. Præsten Eggerich Nicolai Issem. Graa, ølandsk Kalksten, trapezformet, 158 × 102—82 cm. Indskriften delvis udslidt. Paa Kirkegaarden, ved Skibets Nordside.

†*Gravsten*. 1) O. 1625. »Dette Arbeyde haver Hr. Rasmus Jensøn Cottæ, Aalborg, bekostet sig sin sa. Hustru, Magdalene Christensd^{te}, fød udi Essing Præstegaard i Hardsyssel, og sine kiære Børn til en Ihukommelse«. Laa i Korgulvet⁶.

2) O. 1788. Saxo Johannes Henriksen Ascanius, Herre til Lund Gaard og Gods, gift 1787 med Jomfru Matzen Maria Erling, hvilke efterlod en Søn, Henrich Christian Ascanius⁸. Ifølge Præsteindberetningen 1890 var det en meget stor Sten uden billedlig Udsmykning; da var Indskriften næsten ulæselig. Laa tæt op til Kirkens Sydside.

†*Gravtræer*. 1) »Her hviler Hr. Jørgen Lauritzøns Liig, Hans Siæl den lever i Himmerig, Hand haver nu drucket os Skaalen til, Vi skal den smage, naar Herren vil. Obiit Ao. 1599«. Laa i Korgulvet⁹.

2) Latinsk Indskrift, over Laurids Jensen (Laurentius Johannis), Sognepræst til dette Sted i 48 Aar; død 1601⁹.

3) Latinsk Indskrift, over Povl Nielsen Fos (Paulus Nicolai Fos), Præst ved denne Kirke, døde fromt 1601⁹.

4) Latinsk Indskrift, over Præsten Hans Jensen Paludan (Johannes Johannis Paludani) fra Viborg, denne Kirkes trofaste Præst; død 1602⁹.

KILDER OG HENVISNINGER

Regnskaber 1639—88, 1686—1719, div. Aar (LA. Viborg). — Kirkebog 1684—1807 (smst.). — Præsteindberetning 1890 (NM). — Museumsindberetninger af J. Magnus-Petersen 1873, C. A. Jensen, E. Moltke og E. Horskjær 1939.

Thura: Aalborg Stift S. 604—06. — F. Uldall: Optegnelser om de danske Landsbykirker III. 1882. S. 26—28 (NM). — Samme: Opmaalinger i Anledning af Apsidens Ombygning 1883 (NM).

¹ Præsteindberetning til Worm 1638, sml. SamlJyHT. 4. R. I, 136. ² Specifikationer over Konge- og Kirketiender 1680—1743. ³ Ved en Reparation 1904 fandtes en enkelt

